

Een onverwisselbaar monument ‘Mijn woningen’ door Raymond pBrulez

De bekendheid van Raymond Brulez (1895-1972) betreft in Vlaanderen - om van Nederland niet te spreken - meer zijn naam dan zijn werk. Dat is inderdaad ook niet zeer omvangrijk, maar het is wel zeer persoonlijk, daardoor uniek, en het bevat tenminste één hoofdwerk dat tot het meest markante behoort dat de Vlaamse literatuur in deze eeuw heeft opgeleverd, namelijk zijn tetralogie *Mijn woningen*. Dit werk, bestaande uit de delen *Het huis te Borgen*, *Het pakt der triumviren*, *De haven* en *Het mirakel der rozen*, verscheen tussen 1951 en 1954 in Amsterdam. De boeken werden enkele malen herdrukt en onlangs, een kwart eeuw na de dood van de auteur, zag een fraai verzorgde eenmalige editie het licht in één deel en in een beperkte oplage.

Zij draagt als ondertitel ‘autobiografisch vierluik’, een toevoeging die niet van de schrijver zelf afkomstig is: hij sprak aan het slot van de oorspronkelijke uitgave van deel één van ‘geromanceerde mémoires’ en in een ‘waarschuwing’ had hij vooraf verklaard: ‘Iedere gelijkenis met nog levende of overleden personen is geen toevallige, maar een door de schrijver opzettelijk gewilde’. Daar mag uit worden afgeleid dat de term ‘autobiografisch’ niet onjuist is. Maar dat Brulez haar zelf niet gebruikte, betekent wel dat *Mijn woningen* geen autobiografie is maar iets anders en, dunkt mij, iets meer: een literaire schepping van een eigen karakter en een bijzondere kwaliteit.

Wie het eerste deel opslaat, vindt daar, voorafgaand aan de tekst en bij wijze van motto, twee strofen van Apollinaire, waarin de dichter opmerkt dat alleen datgene wat nog niet bestaat dood is en dat hij, zijn blik afwendend van die lege toekomst, binnen zichzelf heel zijn verleden ziet groeien:

*Et détournant mes yeux de ce vide avenir
En moi-même je vois tout le passé grandir.*

Brulez citeert deze regels niet voor niets, en wat hij in de boeken die volgen doet, is dan ook niet zozeer verslag uitbrengen van een verleden leven als wel vanuit het geleefde zijn herinneringen omsmeden tot een visie op de wereld. Die verbeelding wordt gevoed door waarneming en kennis, opgedaan uit eigen ervaring, de geschiedenissen van anderen en lectuur. En voorts door een gevoeligheid van een specifieke poëzie en melancholie en een filosofisch inzicht, doordrenkt van betrekkelijkheidszin. Die bronnen worden sterk gemarkeerd door de individualiteit van de auteur. Met andere woorden wat hij waarneemt is

afhankelijk van zijn levensloop, wat hij weet van zijn cultuur, wat hij voelt van zijn geaardheid en temperament, wat hij denkt van zijn geestelijke impulsen. Zijn talent versmolt dit alles tot een amalgaam waaruit tenslotte het monument is ontstaan van zijn vierluik.

Het geeft onverwisselbaar gestalte aan een tijd: de jaren 1900-1950; aan een plaats: België met als voornaamste centra Blankenberge, Brugge en Brussel; aan een dubbelcultuur: de Vlaamse en Franse; aan een dramatiek: twee oorlogen en twee bezettingen; aan een politiek: sociaal en ideologisch; aan een psychologie: analytisch en observerend; aan een filosofie: sceptisch en humanistisch.

De onverwisselbaarheid van het monument definieert de stijl van Brulez en het karakter van zijn werk. Het is er ook de betekenis van en die is indrukwekkender voor wie in staat is in het kleine de metafoor van het grotere te zien. De 'woningen' - de wereld - van Raymond Brulez is niet een grootse imposante wereld die indruk maakt op ontvankelijke zielen, maar een herkenbaar-reële die in feite evengoed een illusie is van eenzelfde soort werkelijkheid. Borgen of Brussel is weinig anders als Parijs, Londen of New York, Voor wie het vermogen bezit, dank zij een speelse, ironische, nieuwsgierige verbeeldingskracht uitdrukking te geven aan een volstrekt autonome evocatie van de 'comédie humaine'. Het zou dwaas zijn niet te erkennen dat andere projecties van een 'temps perdu et retrouvé', van Proust, Joyce of Musil, uitgewerkter, breder en dieper zijn dan van Brulez; de horizonnen waarheen zij terugverwijzen zijn anders, de achtergronden niet gelijk, de middelen die zij aanwenden niet dezelfde. Maar wat Raymond Brulez met zijn materie tot stand brengt, heeft een soortgelijk effect. Het is even onvervangbaar als uniek. En het is de betekenis van *Mijn woningen*, dat wij er een wereld in weerspiegeld vinden, waarin kleur, geur, geest en taal, in een bewonderenswaardig grillige architectuur de essentie vastleggen van een authentieke Belgische werkelijkheid.

Die werkelijkheid is voorbij, geschiedenis geworden. Maar zij blijft voortbestaan in een levend literair resultaat. De kwaliteit van die schepping, de kwaliteit van dit monument, is die van Brulez' stijl en de persoonlijkheid waarvan het doortrokken is.

Zijn grote gevoeligheid stelt hem in staat tot subtiele en verrassende psychologische inzichten en observaties, die door ironische afstandelijkheid en een natuurlijke scepsis zijn afgeschermd voor de gevaren van sentimentaliteit en pernicious heimwee naar verdwenen werelden. Anderzijds behoort tot de karakteristieken van zijn verbeelding de tweetaligheid die de opgeroepen tijd kenmerkte en het bezit van een klassieke eruditie, die op zichzelf al een sterke relativering in zich sluit.

De vele, bijna achteloos-terloopse toespelingen van historische en politieke aard op de Belgische en meer in het bijzonder Vlaamse realiteit uit de eerste helft van deze eeuw geven aan dit bijzondere werk, naast een literaire, ook een cultuur-historische betekenis. Het valt jammer genoeg alleen te vrezen dat door de cultuuromslag van de laatste decennia de hedendaagse, vooral jongere, lezer het moeilijk zal hebben de toegang tot het werk te vinden. Er is veel weggefallen – de kennis van Frans en Latijn om maar iets te noemen en van de daarmee samenhangende literaire cultuur - uit het arsenaal dat eens ter beschikking stond en waaruit Brulez ruimhartig putten kon. Het is maar de vraag of de toegenomen gemakzuchtige onverschilligheid zich die inspanning zal getroosten.

In een bespreking van deze nieuwe druk, enige tijd geleden in *Vrij Nederland* (18 oktober 1997), bepleitte Christine D'Haen een aandachtig bezoek aan dit monument dat zij bewondert. Zij voegde er de verzuchting aan toe: ‘Laat er toch iemand komen die *Mijn woningen* in onze literatuurgeschiedenis situeert en er al de verklaringen bijvoegt. Een beschaving heeft er behoefte aan begrepen te worden’. Ik onderschrijf die wens en betreur het dat de gelegenheid daartoe niet reeds nu te baat is genomen. De vervulling daarvan zal ongetwijfeld kunnen bijdragen tot de ruimere belangstelling waarop het werk aanspraak mag maken.

Dat belet intussen niet dat Brulez ook zonder toelichtend commentaar een geboren verteller is, - een intelligent verteller, dat wel, met een knipoog, een blik van verstandhouding en een half woord (of een aanhaling in een vreemde taal) voor de goede verstaander. Maar een verteller die van de eerste tot de laatste bladzijde boeit en die bij zijn lezers een verdwenen wereld oproept in onvergetelijke beelden.

Pierre H. Dubois

RAYMOND BRULEZ, *Mijn woningen. Autobiografisch vierluik*, Meulenhoff, Amsterdam, 1997, 767 p.